

ІСТОРИЯ СПІВПРАЦІ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ І КРАЇН ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АЗІЇ

На основі публічних промов, прес-конференцій, інтерв'ю, статистичних та інших фактологічних матеріалів досліджено двосторонні відносини Сполучених Штатів Америки (США) з Асоціацією країн Південно-Східної Азії (АСЕАН), стан і еволюцію міжнародних відносин у Південно-Східній Азії (ПСА), включаючи розвиток багатостороннього регіонального співробітництва, його рівень. За допомогою синтезу, аналізу, порівняльно-історичного методу, на основі принципів історизму та об'єктивності зроблено такі висновки. Політика адміністрації Барака Обами у ПСА надала нового значення відносинам США з АСЕАН як колективним органом держав ПСА.

Ключові слова: Асоціація країн Південно-Східної Азії (АСЕАН); історія; Південно-Східна Азія (ПСА); політика; Сполучені Штати Америки (США).

На основе публичных речей, пресс-конференций, интервью, статистических и других фактологических материалов исследованы двусторонние отношения Соединенных Штатов Америки (США) с Ассоциацией стран Юго-Восточной Азии (АСЕАН), состояние и эволюцию международных отношений в Юго-Восточной Азии (ЮВА), включая развитие многостороннего регионального сотрудничества, его уровень. С помощью синтеза, анализа, сравнительно-исторического метода, на основе принципов историзма и объективности сделаны следующие выводы. Политика администрации Барака Обамы в ЮВА предоставила новое значение отношениям США с АСЕАН как коллективным органом государств ЮВА.

Ключевые слова: Ассоциация стран Юго-Восточной Азии (АСЕАН); история; политика; Соединенные Штаты Америки (США); Юго-Восточная Азия (ЮВА).

On the basis of public speeches, press conferences, interviews, statistical and other factual materials investigated bilateral relations of the United States of America (USA) with the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN), state and evolution of international relations in Southeast Asia (sea), including the development of multilateral regional cooperation level. Using synthesis, analysis, comparative-historical method, based on the principles of historicism and objectivity to the following conclusions. The policy of the Obama administration in Southeast Asia has given a new importance to U.S. relations with ASEAN as a collective body of the States of Southeast Asia. Promising is further study of the problem: how peace and prosperity will depend on cooperation between the United States, its allies, partners, and other countries that have common interests and problems. Critical to the success of any U.S. strategy toward the DOG lies in mutual understanding and political goals and objectives of the United States and partners. All these strategies are of paramount value and must be accepted and approved by senior miconazol power in each country.

Key words: Association of Southeast Asian Nations (ASEAN); history; politics; United States (USA); South-East Asia.

Стрімкий економічний ривок країн Азійсько-Тихоокеанського регіону (АТР) на рубежі ХХ–ХХІ ст. перетворив цю область земної кулі у важливий геополітичний центр сили, де перетинаються інтереси найбільших світових держав. Економічне процвітання азійських країн було досягнуто такими стрімкими темпами, що дотепер цей випадок є безпрецедентним у світовій історії. Поточні зміни в геополітичній обстановці із заходу на схід сприяли зацікавленістю

Сполучених Штатів АТР. Цей регіон вже став потужним двигуном світової економіки, а основні азійські країни стають глобальними економічними та політичними партнерами.

Розкриття теми може дати більш повне уявлення про стратегічний підхід США до субрегіону ПСА, що визнає нові геополітичні реалії та позиції Організації Об'єднаних Націй (ООН) щодо використання нових можливостей.

Огляд новітньої літератури дає підстави стверджувати, що значна увага дослідників приділена міжнародним відносинам в АТР та роль у них США. Поза колом наукових зацікавлень залишилась регіональна політика США у ПСА на двосторонньому і багатосторонньому рівнях.

Тож мета роботи: розв'язати таку невирішену раніше частину загальної проблеми – визначити вплив регіональної політики США на південно-східно-азійські регіональні процеси.

Відповідно, елементом новизни є виконання поставлених у статті завдань: охарактеризувати політику США у ПСА та їхні відносини з АСЕАН, простежити розвиток багатосторонніх регіональних процесів у ПСА у постбіполярний період, з'ясувати участь і роль у них США.

З того часу, коли США та АСЕАН почали офіційно вести міжнародний діалог пройшло чимало років співробітництва, та створення певної моделі політичної та економічної взаємодії. Однією з основних проблем для АСЕАН була і залишається економічна незрозвиненість регіону. Тому власне у контексті економічної допомоги відбувалися перші конференції, як перші спроби США налагодити контакт з регіоном ПСА, та встановити певні партнерські відносини.

Зокрема, однією з таких зустрічей була зустріч міністрів економіки країн АСЕАН та торговельного представника США Роберта Зелліка 5 квітня 2002 р. в Таїланді. На конференції міністри погодилися прийняти амбітну програму роботи призначену для подальшого розширення тісних торгово-інвестиційних відносин між АСЕАН і США та щодо надання допомоги мало розвиненим країнам задля того, щоб вивести їх на міжнародний ринок. Однією з найголовніших цілей конференції була лібералізація економіки, відкриття країн АСЕАН для міжнародних відносин, та встановлення плану розвитку країн Південно-Східного регіону. Був оголошений план розвитку таких країн, як Камбоджа, В'єтнам, Лаос, із подальшим включенням їх до СОТ, та виходу їх на міжнародну арену, як країн з відкритою економікою та лібералізованим суспільством.

Було визначено: «Міністри проголосували за пропозицію АСЕАН доповісти на наступному засіданні АЕМ-УСТР, відзначаючи, що ця зустріч буде першою офіційною сесією після тривалої перерви. Міністри домовилися про важливість регулярних зустрічей, визнали необхідність спільних механізмів у внутрішній та зовнішній економіці, які будуть включати в себе розширення приватного сектору, розвиток бізнесу, відкриття економіки. Вони планують оцінити прогрес, досягнутий в рамках програми роботи на зустрічі АЕМ-УСТР» [1].

Отже, бачимо, що програма реабілітації економіки відсталих країн АСЕАН мала місце у зовнішніх орієнтирах США. Лібералізація економіки мала величезний вплив на подальший розвиток регіону та підняття економічного і міжнародно рівня країн АСЕАН.

Утім, на шляху до встановлення партнерських відносин виникали певні перепони, пов'язані із політикою країн АСЕАН у сфері національної безпеки. Тому у 2002 р. між представниками країн АСЕАН та Радою Безпеки США пройшла конференція з питань міжна-

родної безпеки та тероризму у Південно-Східному регіоні.

Представники АСЕАН посилаючись на Декларацію про спільні дії по боротьбі з тероризмом, у якій ідеться мова про двосторонню боротьбу з тероризмом на міжнародному та регіональному рівнях заявили, що ООН повинна відігравати головну роль у вирішенні проблеми тероризму у регіоні. Такі резолюції, як 1373, 1267, 1390 засвідчують факт безперечного співробітництва та запобігання всіх форм терористичних актів відповідно до Статуту ООН [2].

Метою цієї конференції обидві сторони визначили підвищення ефективності зусиль по боротьбі з тероризмом і країни АСЕАН були покликані стати учасниками всіх 12 конвенцій і протоколів ООН з питань тероризму.

На конференції було вирішено переглянути акти тероризму в усіх його формах і проявах, де б, коли і ким вони були створені, визнавати їх як серйозну загрозу для міжнародного миру та безпеки, яка вимагає узгоджених дій з метою охорони і захисту всіх народів і миру та безпеки в світі. Визнати принципи суверенної рівності, територіальної цілісності і невтручання у внутрішні справи інших держав; значення існуючого співробітництва в галузі безпеки, розвідки та правоохоронних питань, і намагатися зміцнювати і розширювати цю співпрацю у боротьбі з міжнародним тероризмом за допомогою наради міністрів АСЕАН по боротьбі з транснаціональною злочинністю. Визнати транснаціональний характер терористичної діяльності та необхідність зміцнення міжнародного співробітництва на всіх рівнях в боротьбі з тероризмом. Намагатися посилити співпрацю у боротьбі з тероризмом між відповідними структурами урядів учасників [2].

Власне, конференція була позначена початком міжнародної співпраці з питань безпеки основних країн Південно-Східного регіону та США, і являла собою втілення спроби цих держав відновити безпеку регіону та захистити суверенність і територіальну цілісність.

Варто вказати, що між АСЕАН та США залишалася певна невизначеність міжнародних відносин, тому у 2008 р. відбувся переломний момент у цьому питанні. Секретаріат у Джакарті відвідав перший посол від США Скот Марсіл, який визначив головні схеми розвитку відносин США-АСЕАН. У рамках хартії АСЕАН було зазначено сформувати у Джакарті комітет головних представників ПСА. Це дало змогу тісно співпрацювати, та США, зі своєї сторони отримали масивну сферу впливу на регіон і заявили про своє лідерство серед усіх партнерів АСЕАН. На думку Суріна Пітсувана, Генерального секретаря АСЕАН, ця подія дуже важлива у житті двох союзників, інші партнери АСЕАН по діалогу повинні зробити такий же крок, як зробили США [3].

Утім, у 2011 р. АСЕАН разом з США створили перспективну програму «План дій», що була покликана на визначення вектору розвитку країн ПСА та охоплювала період з 2011 до 2015 року. Програма сприяє створенню мирної, стабільної, інтегрованої, процвітаючої спільноти АСЕАН до 2015 року. Таким чином, ПСА та США прагнуть розвивати співробітництво відповідно до їхніх зобов'язань за міжнародним пра-

вом і відповідно до їхніх внутрішніх законів, нормативних актів та політичного курсу [4].

Було досягнуто згоди проводити зустрічі на міжнародну рівні у разі виникнення регіональних, глобальних проблем та створений Регіональний комітет мав вирішувати ці питання. Досить амбітно висловлювалися країни АСЕАН з точки зору ядерної зброї та було вирішено залишити їх вільними від зброї масового знищення.

Окрім цього, на новий рівень вийшли морські відносини США та країн АСЕАН. Це було пов'язано з питанням національної безпеки, зокрема з боротьбою з піратством, транснаціональною злочинністю, а також із контрабандним перевезенням товарів.

Отже, бачимо, що завдяки складеному плану розвитку країн АСЕАН з 2011–2015 рр., відносини між США та регіоном отримали новий вектор розвитку, що стосувався якісних змін життя країн АСЕАН, набуття ними міжнародного визнання, миру, безпеки від тероризму та світового розвитку.

Відзначимо, що постійна економічна, політична співпраця вимагала беззаперечної відданості з боку АСЕАН, тому ці країни потребували вираження певної довіри та поглиблення міжнародних стосунків з боку США. У 2012 р. держсекретар США Гілларі Клінтон вдруге відвідала Секретаріат АСЕАН. Вона прибула з місією поглибити співпрацю між США і країнами АСЕАН та укріпити їхні взаємовідносини. Варто погодитися з висновком генерального секретаря АСЕАН Суріна Пітсувана, який влучно зауважував, що Сполучені Штати є давнім другом АСЕАН, і Вашингтон користується історією хороших і глибоких відносин з багатьма державами-членами [5].

У ході зустрічі з Генеральним секретарем АСЕАН, його заступником та генеральними секретарями чотирьох постійних представників Комітету АСЕАН, держсекретар підкреслила сподівання США побачити, як АСЕАН продовжує своє зростання та прагне до регіонального та глобального миру і процвітання. «Я вважаю, що відносини між АСЕАН і Сполученими Штатами сильніші й ефективніші. Це все на краще, тому що США бачать АСЕАН в якості центру регіональної стабільності та економічного прогресу в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Ми докладаємо максимум зусиль, задля тотального будівництва міцних, багатогранних відносин і хочемо зробити все можливе, щоб просувати в АСЕАН цілі інтеграції тому, що Сполучені Штати зацікавлені в зміцненні здатності АСЕАН до вирішення регіональних проблем ефективним, всеосяжним чином», зазначила пані Гілларі Клінтон [5].

Окрім держсекретарів, країни АСЕАН відвідував і президент країни Барак Обама. 19 листопада 2012 р. він зустрівся з лідерами 10 країн-членів АСЕАН, щоб обговорити дипломатичну та економічну безпеку регіону, визначити умови співпраці та поглибити взаємодовірливі відносини. Визнаючи важливість розширення зв'язків США-АСЕАН, лідери домовилися інституціоналізувати наради лідерів на щорічній зустрічі на вищому рівні в якості подальшого кроку в напрямку: по-перше, підвищення партнерства США-АСЕАН на стратегічному рівні, нових рамок для економічного співробітництва, спрямованих на розширення торговельних та інвестиційних зв'язків між

Сполученими Штатами і АСЕАН, створюючи нові можливості для бізнесу та робочі місця в усіх країнах. По-друге, роль та важливість впливу саміту країн ПСА, а особливо його можливість ефективно вирішувати гострі політичні і стратегічні питання в регіоні, впровадження нових механізмів і процесів, на меті яких є мирне врегулювання суперечок. У цьому контексті вони висловили підтримку заяви міністрів закордонних справ АСЕАН про «шестибальну загрозу на Південно-Китайському морі», і закликали до якнайшвидшого укладення регіонального кодексу поведінки [6].

З метою подальшого розширення співпраці по боротьбі із загальною проблемою піратства, Сполучені Штати оголосили про свій намір приєднатися до Регіональної угоди про співпрацю в боротьбі з піратством і збройним розбоєм проти суден в Азії (ReCAAP). Ця угода є першою у своєму роді регіонально багатосторонньою угодою між 18 країнами з метою сприяння поширенню інформації по боротьбі проти піратства.

Також Сполучені Штати почали програму по обміну передовим досвідом, а саме до країн-учасниць запрошуються молоді спеціалісти, які обмінюються набутими в своїй країні знаннями та роблять свій внесок у розвиток науково-технічної бази держав.

Зауважимо, що Сполучені Штати залишаються відданими зміцненню своєї співпраці з державами-членами АСЕАН в боротьбі з торгівлею людьми, включаючи підтримку зусиль щодо гармонізації нормативно-правової бази у визначенні осередків та заборони торгівлі людьми, збільшення транскордонного спільного розслідування і т. д.

У 2013 р. у Вашингтоні відбувся 36-тий діалог між посадовими особами з державами АСЕАН та президентом США. На порядку денному було обговорення актуальних регіональних проблем, безпеки та економіки, питань зовнішньо-політичного курсу. Щорічний діалог є відображенням сильного і міцного зв'язку між АСЕАН і Сполученими Штатами. Він є можливістю для посадових осіб АСЕАН і США обговорити шляхи подальшого розширення партнерства АСЕАН для інших країн [7]. Учасники наради обговорили широке коло питань стосовно співпраці АСЕАН та інших країн, в тому числі і такі проблеми, як морська безпека, транснаціональна злочинність, гуманітарна допомога, ліквідація наслідків стихійних лих. Основним питанням було розширення економічного співробітництва АСЕАН.

6 серпня 2015 р. відбувся п'ятий саміт країн ПСА. Зустріч міністрів закордонних справ відбулася в Куала-Лумпур, Малайзія. Основні питання, що постали перед аудиторією, стосувалися розвитку подій у Південно-Китайському морі і підтверджували важливість підтримування миру, стабільності, безпеки і свободи судноплавства. Було наголошено на необхідності для держав-членів АСЕАН та США забезпечити повне та ефективне здійснення Декларації про поведінку сторони в Південному Китаї в повному обсязі. Обговорено наростаючу небезпеку з боку КНДР, чий недавній запуск балістичної ракети змушував країни Південно-азійського регіону і держави, що з ними співпрацювали згуртуватися та об'єднатися проти фактичної загрози. Ще одним питанням, яке було озвучене – це підтримка законного права палестинського народу на

незалежну державу Палестина, з умовою мирного співіснування з Ізраїлем. Міністри закликали всі сторони докласти зусиль для усунення перешкод досягнення мирного урегулювання. На саміті було обговорено Спільний Комплексний план дій (JCPOA), укладений між Китаєм, Францією, Німеччиною, Російською Федерацією, Сполученим Королівством, Сполученими Штатами, Верховним представником Європейського Союзу із закордонних справ і політики безпеки та Ісламською Республікою Іран. Основним пунктом плану було протистояння об'єднаному угрупованню ІГІЛ та забезпечення міжнародної співпраці проти терористів.

Окрім цього, міністри визнали, що Регіональне Всестороннє Економічне Партнерство (RCEP) сприяє економічній інтеграції, справедливому економічному розвитку і зміцненню економічного співробітництва між країнами-учасницями. Була підтверджена необхідність всеосяжних, прозорих та ефективних підходів до вирішення глобальних проблем, підкреслено остаточну центральну роль ООН, яка вимагає загального реформування, в тому числі – активізації її Генеральної Асамблеї [8].

Слід наголосити, що до 2015 р. економічна ситуація Південно-Східного азійського регіону значно покращилася за рахунок американських інвестицій, тому в інтересах країн АСЕАН було збереження цих партнерських відносин та розвиток торгівлі. 24 серпня 2015 р. в Куала-Лумпур відбулася консультація між США та десятьма міністрами економіки АСЕАН, на якій міністри із задоволенням відзначили сильне зростання торгових відносин між АСЕАН і США. Зокрема, загальний обсяг торгівлі товарами між АСЕАН і США в 2014 р. склав 212400 млн доларів США. Сполучені Штати зберегли свої позиції в якості четвертого найбільшого торговельного партнера АСЕАН, в той час як АСЕАН була четвертим за величиною експортним ринком і торговельним партнером США.

Наступною можна виділити конференцію, що відбулася 21 листопада 2015 р. у Малайзії, на якій представники АСЕАН зазначили основоположні принципи: «Ми прагнемо поваги до міжнародного права та мирного вирішення суперечок. Наше партнерство прагне зміцнення демократії, принципів ліберальності, верховенства права та заохочення і захисту прав людини і основних свобод, підтримки терпимості, національної безпеки, а також охорони навколишнього середовища» [9]. Окрім цього, було розроблено план розвитку та подолання відсталості країн АСЕАН на міжнародній арені до 2025 р., та згідно з заявою прем'єр-міністра Малайзії, що відсталість можна

подолати тільки шляхом співробітництва США та АСЕАН.

Таким чином, у порівнянні з 2011 роком зазначена конференція була направлена не на встановлення відносин, а на закріплення та поглиблення їх між США та АСЕАН. За п'ять років роботи країни-лідери АСЕАН вже почали замислюватися над своїм головуванням у Південно-Тихоокеанському регіоні. Ці країни було покликано до самостійного вирішення таких проблем на Південно-Китайському морі, як піратство, транснаціональні проблеми, а також проблеми свободи судноплавства [10]. Відмічений економічний підйом, що мав місце, завдяки надання з боку США мільйонів робочих місць та інвестування промислових підприємств, завдяки чому економіка країн АСЕАН досягла значних результатів.

Після довгих років налагодження зв'язків між АСЕАН та США, у 2015 р. вони отримали статус стратегічних союзників. Це відбулося завдяки плідній, рівноправній співпраці, яку проводили обидві сторони ще з 1977 року. Першим вирішальним кроком у розвитку міжнародних відносин між Південно-Східним регіоном та Сполученими Штатами був 2005 рік, коли між ними закріпився статус партнерів. У 2011 р. після чисельних сумісних торговельних, міжнародних, економічних проєктів країни АСЕАН та США розробили чітку схему розвитку регіону. Завдяки цьому, міжнародні зв'язки ще більш посилилися, та це призвело, власне, до отримання нового офіційного статусу партнерства. Після 2015 р. ми спостерігаємо, що країни АСЕАН міцно закріпилися на континенті, подолали економічну кризу та почали розробляти плани на майбутній розвиток регіону. Це відбулося, в основному через інвестування та політичну допомогу, що надавали США. Сполучені Штати у свою чергу отримали сильного союзника у Південно-Східному регіоні та важливого торговельного партнера. Саме завдяки допомозі Сполучених Штатів, перспективи, які були намічені на майбутнє можуть бути доступними. Перспективним є подальше дослідження проблеми: наскільки мир і процвітання будуть залежати від співробітництва між США, їхніми союзниками, партнерами, а також іншими країнами, які мають спільні інтереси і проблеми. Найважливіше значення для успіху будь-якої стратегії США щодо ПСА полягає у взаємному розумінні та вирішенні політичних цілей та завдань Сполученими Штатами та партнерами. Всі ці стратегії мають першочергове значення і повинні бути прийняті та схвалені вищою владою в кожній країні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Joint Press Statement of ASEAN Economic Ministers and the United States Trade Representative on Their Consultations (AEM-USTR) Bangkok, Thailand, 5 April 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.asean.org/?static_post=joint-press-statement-of-asean-economic-ministers-and-the-united-states-trade-representative-on-their-consultations-aem-ustr-bangkok-thailand-5-april-2002-2.
2. ASEAN-United States of America Joint Declaration for Cooperation to Combat International Terrorism Bandar Seri Begawan, 1 August 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.asean.org/?static_post=asean-united-states-of-america-joint-declaration-for-cooperation-to-combat-international-terrorism-bandar-seri-begawan-1-august-2002-5&category_id=32.

3. Media Release ASEAN SG Welcomes Impending Appointment of the First US Envoy to ASEAN ASEAN Secretariat, 10 April 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.asean.org/?static_post=media-release-asean-sg-welcomes-impending-appointment-of-the-first-us-envoy-to-asean-asean-secretariat-10-april-2008.
4. Plan of Action to Implement the ASEAN - U.S. enhanced partnership for enduring peace and prosperity (2011-2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.asean.org/wp-content/uploads/images/documents/plan.pdf>.
5. Secretary Clinton Makes Significant Stop at the ASEAN Secretariat, Reaffirms U.S. Commitment to Peace and Stability in the Region [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.asean.org/secretary-clinton-makes-significant-stop-at-the-asean-secretariat-reaffirms-us-commitment-to-peace-and-stability-in-the-region/>.
6. Remarks by President Obama Before U.S.-ASEAN Meeting, 21 November, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2015/11/21/remarks-president-obama-us-asean-meeting>.
7. The 26th ASEAN-U.S. Dialogue to Further Enhance Partnership, 6 May, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.asean.org/the-26th-asean-us-dialogue-to-further-enhance-partnership/>.
8. Chairman's Statement Of The 5th East Asia Summit Foreign Ministers' Meeting Kuala Lumpur, 6 August 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.asean.org/wpcontent/uploads/images/2015/August/chairman_statement/Chairmans.pdf.
9. AEM-USTR Consultations 24 August 2015, Kuala Lumpur, Malaysia [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2015/august/joint-statement-asean-economic>.
10. Joint Statement on the Asean-U.S. Strategic Partnership 21 November 2015 Kuala Lumpur, Malaysia [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2015/11/21/joint-statement-asean-us-strategic-partnership>.

Рецензенти:

Шевчук О. В., д-р політ. наук, професор.

(Чорноморський державний університет імені Петра Могили)

Шкляж І. М., д-р іст. наук, професор.

(Чорноморський державний університет імені Петра Могили)

© Підберезних І. Є., 2016

Дата надходження статті до редколегії 25.10.2016